



Není církev jako církev,  
cáre nejmilejší,  
římská církev mezi všemi  
nejcírkvovatější!“ –

A carhradský patriarcha,  
pečet jako míska:  
„Nevěř tomu, Vladimíre,  
co ancikrist píská.

Není církev jako církev,  
cáre nejmilejší,  
řecká církev mezi všemi  
nejcírkvovatější!“

A rabínské synedrium  
„Šulem, šulem.“ píše,  
„nevěř Římu, nevěř Řekům,  
drž se jen Mojžíše.

Není církev jako církev,  
cáre nejmilejší,  
židovská je mezi všemi  
nejcírkvovatější.“

Také muftí muhamedský  
překřičet se nedá:  
„Potluč ty psy nevěřící,  
uvěř v Muhameda!

Není církev jako církev,  
cáre nejmilejší,  
musulmanská mezi všemi  
nejcírkvovatější!“ –

V cářském dvoru na Podolu  
psi se o kost hryzli:  
také ty ostatní sekty  
konkurovat přišly.

Čert zná všechna jejich jména!  
Ale jak se ctily,  
z toho se ruské hokyně  
mnoho naučily.

*Úryvky z torza stejnojmenné skladby*

V textu jsou uvedeny tituly nejvyšších církevních hodnostářů různých církví (přímo, ale i skrytě). Najdete je?

Mohl by se Havlíčkův příběh o sporu boha a vladaře odehrát i v jiném státě než v Rusku? Co soudíte o pravdivosti podtitulu skladby?

*Perun – bůh slovanské, resp. ruské mytologie, obdoba řeckého Dia  
pekýlek, od pekelec – vyhřívaná plošina na peci, na níž se mohlo sedět nebo ležet  
regrace – legrace, veselé povyražení  
běžet jak s keserem – úsloví s významem běžet velmi rychle; keser – velký podběrák užívaný při výlovu ryb, a to rychle a zručně, aby ryby neuplávaly  
grobiánstvo – hulvátství, sprostáctví  
moždíř, též hmoždíř – kanon, dělo k boření pevností a hradeb, též k oslavné střelbě  
zákoníci, juristé – právníci, soudci  
patrontaše – brašna na náboje  
audience – z lat. slyšení, při němž společensky vysoce postavená osoba přijímá žadatele  
pop – kněz pravoslavné církve  
diákon, též jáhen – nevysvěcený kandidát kněžství  
orace – z lat., řeč, řečnický výstup  
torzo – neúplný celek; torzo literárního díla – dílo autorem nedokončené, anebo dochovaná známá část díla (např. u starých literárních památek)*

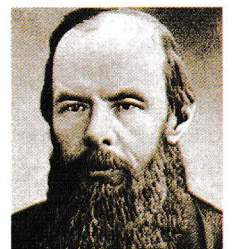
Fjodor Michajlovič Dostojevskij  
**Zločin a trest**

*Petrohradský student Raskolnikov se zadlužil u lichvářky a rozhodl se ji zavraždit – svůj čin pečlivě promyslel a vydal se k ní.*

Mnohá z oken, vedoucích na ohromný čtvercový dvůr, byla v tu chvíli otevřena, ale nevzhlédl k nim – neměl sílu. Byl už u schodů... Na okamžik se zastavil, přiložil ruku na bušící srdce a přitom nahlédl a ještě jednou srovnal sekyru a obezřetně, pomalu začal stoupat po schodech, co chvíli naslouchaje.



Cestopisný obrázek K. Havlíčka Borovského Moskevské gulání (Obrazy z Rus) je na [www.fraus.cz](http://www.fraus.cz).



Fjodor Michajlovič Dostojevskij



## KRÁSA JE V PRAVDĚ

Už stál přede dveřmi. V stařenině bytě bylo ticho jako v hrobě... Pak se naposled rozhlédl, vzhopil se a ještě jednou zkusil, zda je sekyra spolehlivě v poutku.

„Nejsem moc...bledý?“ říkal si. „Nejsem moc rozčilený? Je nedůvěřivá... Neměl bych ještě počkat, než se srdce utiší?...“

Ale srdce se neutišovalo. Naopak, jako naschvál tlouklo silněji a silněji, stále silněji... Nevydržel to, pomalu natáhl ruku ke zvonku a zazvonil. Za hodnou chvíli zazvonil ještě jednou, silněji. Nikdo se neozýval. Buď měl tak vybičované smysly, nebo to bylo skutečně tak dobře slyšet, náhle se mu zdálo, že slyší opatrné šátrání ruky u kliky a šustění šatů na dveřích. Kdosi tiše stál těsně u zámku a navlas tak jako on tady zvenčí naslouchal potajmu uvnitř a také asi s uchem na dveřích.

Schválně se pohnul a cosi dost hlasitě zabručel, aby ji nemohlo ani napadnout, že se skrývá; pak zazvonil ještě jednou, ale slabě a rozvázně, bez známky netrpělivosti. Za okamžik bylo slyšet, jak se vysouvá petlice... Dveře se maličko pootevřely a uzoučkou škvírkou se na něho ze tmy upřely dvě pichlavé a nedůvěřivé oči.

„Dobrý den, Aleno Ivanovno,“ spustil co možná nenuceně; ale hlas se mu zadrhl a neposlušně se roztrásl. „Přinesl jsem vám...něco...ale pojdte radši sem, ke světlu...“ A nedbaje jí, šel bez vyzvání rovnou do pokoje. Stará pospíchala za ním, jazyk se jí už rozvázal.

„Panenko! Copak si vlastně přejete? ... Co jste zač? Co tu pohledáváte?“

„Ale prosím vás, Aleno Ivanovno...jako byste mě neznala...Raskolnikov...nesu tady tu zástavu, jak jsem tuhle slíbil...“ A podával jí zástavu.

Stařena se na ni letmo podívala, ale vzápětí už zas upřela oči na nezvaného hosta. Dívala se bedlivě, nevráživě a podezřívavě. Cítil, jak ztrácí pevnou půdu pod nohama a jak se mu dělá úzko, tak úzko, že kdyby takhle němě zírala ještě půl minuty, byl by možná utekl.

„A copak to je?“ optala se, hledíc na balíček.

„Stříbrná tabatěrka, posledně jsem vám o ní říkal!“

Natáhla ruku... „A jakpak, že jste tak bledý? Ruce se vám takhle klepou! Jako byste vylezl z vody, mladý pane.“

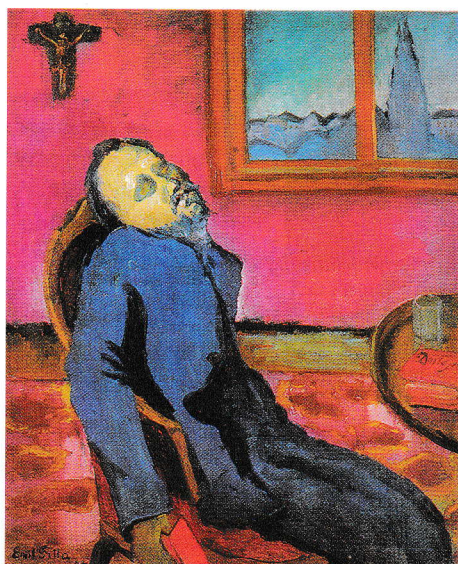
„Kdopak by nebyl bledý...když nemá co do úst,“ zmohl se ještě těžce na několik slov. Už zas ho opouštěly síly. Odpověď však zapůsobila věrohodně

– stařena vzala balíček. Jak rozvazovala motouz, natočila se ke světlu a přitom ho na několik vteřin úplně spustila s očí a obrátila se k němu zády. Rozepjal si plášť a vyvlekl sekyru z poutka, ale ještě ji docela nevytáhl. Ruce mu hrozně ochably. Měl strach, že sekyru neudrží a upustí, najednou se mu zatočila hlava.

„Hrůza, jak to omotal!“ vrčela nazlobeně stařena a pohnula se k němu. Nesměl ztratit ani okamžik. Vytáhl sekyru docela, rozmáchl se jí v obou rukou a neznaje se, téměř bez úsilí, téměř mechanicky ji spustil tupým koncem na stařeninou hlavu. Zdálo se, že vlastní síly na to nevynaložil ani špetku. Ale jakmile sekyru spustil, naráz se v něm síla probudila.

Stařena byla jako doposud vždy prostovlasá. Světlé, prošedivělé řidounké vlasy, po zvyku silně namaštěné, měla spleteny v krysí copánek a shrnuty pod úlomkem kostěného hřebínku, trčícího jí na zátylku. Úder dolehl přímo na temeno, její malý vzrůst tomu jen napomohl. Vykřikla, ale docela slabounce, a znenadání se schoulila k podlaze, ačkoliv ještě stačila zdvihnout obě ruce. Tu udeřil vši silou ještě a ještě jednou, zase tupým koncem a zase do temene. Krev vychlístla jako z převržené číše a tělo se zvrátilo naznak. Couvl před padajícím tělem a ihned se sklonil k její tváři; byla už mrtvá. Oči byly vytřeštěné, jako by chtěly vylézt z důlků, čelo a celý obličej měla svráštělý a zkřivený křečí.

Položil sekyru na zem vedle mrtvé a rychle, ale opatrně, aby se nepotřísnil prýstící krví, vstrčil ruku stařeně do kapsy, do pravé kapsy, z níž minule vytáhla klíče. Byl naprosto přičetný, mráčky ani mdloby se o něho už nepokoušely, jen ruce se mu pořád ještě trásly.



Emil Filla:  
Čtenář Dostojevského

Román Zločin a trest má velmi blízko k románu dobrodružně kriminálního rázu...  
Souhlasíte? Proč?



Klíče vytáhl okamžitě; byly všechny pohromadě na jednom ocelovém kroužku. Věděl, že staré ženy obvykle zasunují truhly pod postele. A nemýlil se: stála tam důkladná, skoro metr dlouhá truhla s vypouklým víkem, potažená červeným safiánem a pobitá ocelovými cvočky. Zubatý klíč se opravdu hodil a odemkl. Navrch, pod bílým prostěradlem, ležel zaječí kožíšek s červeným potahem, pod ním byly hedvábné šaty. První, co udělal, bylo, že si začal utírat do červeného potahu ruce, potřísněné krví.

Ale jak se šatstva dotkl, vyklouzly zpod kožíšku zlaté hodinky. Rychle začal všechno přehrabovat. Opravdu, mezi šatstvo byly nastrkány zlaté předměty, pravděpodobně samé zástavy, vyplacené i nevyplacené – náramky, řetízky, náušnice, jehlice a všechno možné. Neotáleje ani okamžik, začal si je cpát do kapes kalhot i svrchníku, aniž vybíral nebo otevíral balíčky a pouzdra; ale mnoho nabrat nestačil.

Náhle se mu zdálo, že v pokoji, kde ležela stařena, slyší kroky. Znehybněl a strnul jako bez dechu. Ale všude bylo ticho, šálily ho tedy smysly. Vtom zřetelně uslyšel tlumený výkřik, nebo jako by někdo tiše a křečovitě zasténal. Zvedl sekyru a vyběhl z ložnice. Uprostřed pokoje stála Lizaveta s velkým uzlem v rukou a zkamenělá hrůzou, bílá jako plátno, se seškrčeným hrdlem zírala na zavražděnou sestru. Vrhla se na ni se sekyrou; rty se jí zkřivily tak lítostivě jako docela malým dětem, když se něčeho začínají bát, upřeně pozorují děsivou věc a nabírají k pláči. Ani nezvedla ruce, aby si chránila obličej, jen volnou levou ruku proti němu napřáhla, jako by ho chtěla odstrčit. Sekyra dopadla ostřím přímo nad čelo a naráz prorazila celou vrchní část lebky skoro k temeni. Lizaveta klesla jako podtatá. Raskolnikov nepřičetně popadl její uzel, hned ho zas odhodil a běžel do předsíně.

Uviděl na lavici vědro s vodou. Ruce měl zbrocené krví a lepkavé. Sekyru ponořil ostřím do vody, vzal z uražené misky na okně kousek mýdla a rovnou ve vědru si myl ruce. Když se umyl, vytáhl i sekyru, omyl ostří a dlouho, snad tři minuty omýval zakrvácené topůrko, a drhl krev dokonce mýdlem. Pak ji dobře otřel prádlem, které se sušilo na šňůře natažené napříč kuchyní a pak sekyru dlouho bedlivě prohlížel u okna. Žádné krvavé stopy nezůstaly, jen topůrko bylo vlhké. Pečlivě sekyru zastrčil do poutka pod svrchník. Pak, pokud to v tmavé kuchyňce šlo, prohlédl svrchník, kalhoty a boty; jen boty měl potřísněné. Namočil hadřík a otřel si je. Klíčil v něm trýznivý, nejasný dohad, tušení, že by měl dělat možná něco docela jiného, než dělá.... „Bože můj! Pryč, pryč odtud!“

*Při vyšetřování vraždy je mezi podezřelými i Raskolnikov, ale k jeho obvinění chybějí policii důkazy. Po čase se svěřil své přítelkyni Soňě.*

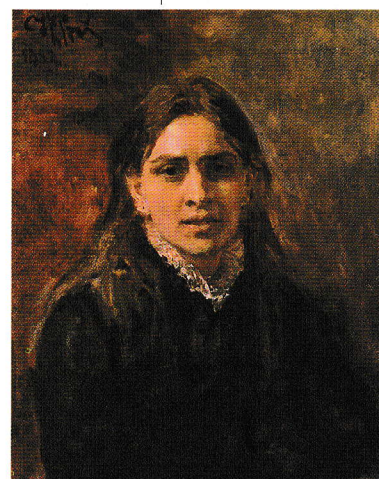
„Půjdu za tebou, ať je to kam chce! Ach bože můj...“ vykřikovala jako v mrákotách a znovu ho objímala. „Půjdu na nucené práce s tebou!“ Po prvním návalu vášnivého a trýznivého soucitu s nešťastníkem ohromeně na něho zírala. „On, on a vrah! Copak je to možné?“

„Měl jsi hlad! Chtěl jsi pomoci matce? Vid?“

„Ne, Soňo, ne.“ Koktal odvrácen a se svěřenou hlavou. „Rozumíš, Soňo,“ řekl náhle s podivným žárem, „kdybych byl vraždil jen proto, že jsem měl hlad,“ pokračoval a kladl důraz na každé slovo, „tak bych teď...byl šťasten! Rozumíš!“ Bolestně se na ni podíval. „Matka a sestra všechny své naděje vkládaly jen ve mne. Studoval jsem, ale nemohl jsem se na univerzitě pro nedostatek peněz udržet... Tak jsem se rozhodl, že až získám od té báby peníze, nebudu už trápit matku, zajistím si z nich studium, a to všechno jsem chtěl provést velkoryse a radikálně, abych si zajistil celou příští kariéru a vykročil po nové, nezávislé cestě... tak, to je všechno.“ Byl u konce sil a svěřil hlavu.

„Ne, ne, tak to není,“ zahořekovala Soňa. „Copak je možné takhle... ne, tak to není!“

„Já přece zabil jen veš, Soňo, nepotřebnou, odpornou, ošklivou veš.“



I. J. Repin [Irejin]: Herečka P. A. Strjepetová

Náhle vedle sebe spatřil Soňu. Neslyšně se přiblížila a usedla vedle něho... náhle jako by ho cosi uchopilo a mrštilo k jejím nohám. Plakal a objímal jí kolena. V první chvíli se hrozně vyděsila. Avšak vzápětí pochopila všechno.



## KRÁSA JE V PRAVDĚ

„Ale ta veš byl člověk!“

„Když jsem tenkrát k staré šel, šel jsem to, abys věděla, jen zkusit... Copak jsem zabil nějakou babku? Sebe jsem zabil, žádnou babku! Nech mě,“ vykřikl náhle v hysterickém zoufalství. „Nech mě!“ Opřel si lokty o kolena a sevřel hlavu jako v kleštích.

*Soňa Raskolnikova přesvědčila, aby se k činu přiznal. Dříve než na policii, šel za sestrou Duňou, které též o vraždě řekl.*

Duně stékaly po tvářích velké slzy. Vřele ho objala.

„Copak tím, že chceš pykat za svou vinu, už napůl nesmyješ svůj zločin?“ úpěla líbajíc ho.

„Zločin? Jaký zločin?“ vybuchl v náhlém návalu zlosti. „To, že jsem zabil odpornou, škodlivou veš, starou lichvářku, která byla na světě zhoľa zbytečná a za jejíž odstranění bych měl získat odpustky, která vysávala chudáky, to je nějaký zločin? Nemyslím na něj a nechci ho smývat! Až teď vidím jasně, jak odporně jsem zbabělý, když jsem rozhodnut nést tu zbytečnou potupu.“

„Bratře, bratře, co to říkáš! Vždyť jsi prolil krev!“ zaúpěla zoufale Duňa.

„Kterou prolévá kdekdo!“ navázal na její slova zběsile. „Která teče na světě a vždycky tekla jako vodopád, která prýští jako šampaňské a za kterou se věncí vavřínem a uděluje přídomek dobrodince lidstva! Já bych byl vykonal sta a sta dobrých činů v náhradu za jedinou hloupost... Tou hloupostí jsem si chtěl jen získat nezávislé postavení, udělat první krok, získat prostředky, a pak bych všechno odčinil nepoměrně prospěšnější prací pro lidstvo... Kdyby se mi to povedlo, byli by mne oslavovali, ale takhle musím za mříže!“

„Ale to je přece nesmysl, to je nesmysl, co to mluvíš, bratře!“

„Aha! Vadí ti forma, není ti dost estetická forma! Ale já skutečně nechápu, oč je vkusnější střílet do lidí granáty, vyhazovat je při obléhání! Ještě nikdy mi nebylo jasnější než teď a nikdy mi nebylo tak nepochopitelné, čím jsem se vlastně provinil!“

*Úryvky ze stejnojmenného románu, z ruštiny přeložil Jaroslav Hulák*

*lichva – nezákonný finanční obchod, půjčování peněz na neúměrně vysoký úrok*  
*safián – koží nebo ovčí kůže velmi jemně vydělaná*

Otakar Hostinský

### O realismu uměleckém

Celá otázka realismu není ničím jiným než sporem mezi krásou a pravdou: umění realistické ve sporu tom stojí při pravdě, a kde toho pravda žádá, staví se i proti kráse...

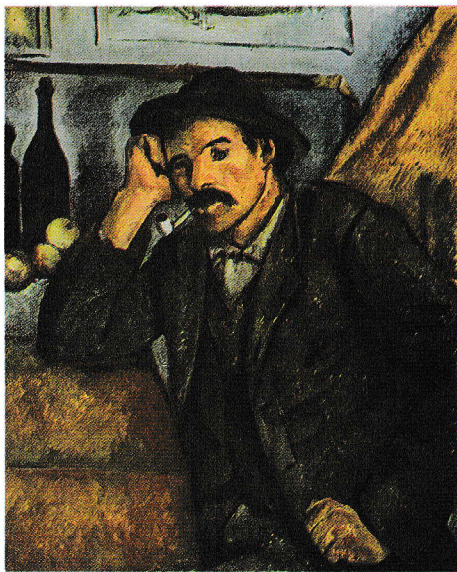
Pravdivost obrazu ze stanoviska logického předpokládá shodu podstatných znaků, postačujících k bezpečnému poznání věci zobrazené. Ale v umění znamenalo by zajisté velmi málo, kdybychom chválili vyobrazení jen proto, že poznáváme, co představuje...

Oba chtěli něco říci, ale nemohli. Oči měli plné slz... Dohodli se, že budou trpělivě čekat. Zbývalo ještě sedm let, sedm let nesnesitelného utrpení, ale i nevýslovného štěstí! Ale on procitl k novému životu, věděl to a cítil to celou svou bytostí... Sedm let, pouhých sedm let! Raskolnikov si ani neuvědomoval, že mu nový život nepadne do klína zadarmo, že ho ještě bude muset draho zaplatit, vykoupit si ho v budoucnu velkou statečností...

*Z Epilogu románu  
Zločin a trest*



*I. M. Prjanišnikov: V roce 1812*



*Paul Cézanne [sézán]: Muž s dýmkou*